यत्नतः" तानि च गारुडे। "अनन्तो वासुकिः पद्मो महापद्मोऽथ तक्षकः। कुलीरः कर्कटः शङ्खो ह्यष्टौ नागाः प्रकीर्त्तिताः" ततश्च अनन्तवासुकिकर्कोटकपद्ममहापद्मतक्षकशङ्खकुलीराणां नामान्याम्रपत्रे लिखित्वा कुम्भमध्ये निक्षिप्य गायत्र्या गोमूत्रेण वा "छन्दसामथ्यामीति" रघुनाथधृतमन्त्रेणाभ्युक्ष्य यस्य नामोत्तिष्ठति तं यष्ट्यां समावाह्यानेन नागेन अस्य जलाशयस्य रक्षा कर्त्तव्येति ब्राह्मणान् आवयेत्। हयशीर्षे "वैल्वकं वारुणञ्चैव पुन्नागं नागकेशरम्। बकुलं चम्पकञ्चैव विल्वञ्चैवाथ खादिरम्। एतेषामेव दारूणां नागयष्टिः प्रकीर्त्तिता। सवक्रकोटरं त्यक्त्वा तस्यात् कुर्य्यात् यथेप्सितम्"। तथा च वृहस्पतिः "शूलचक्राङ्कितं कृत्वा स्थापयित्वा जलाशये। द्वादशाङ्गुलमानन्तु वाप्यां चक्रं प्रकल्पयेत्। षोडशं पुष्करिण्यान्तु विंशतिस्तु सरोवरे। सागरे वृत्तमानन्तु लौहं ताम्रञ्च पैत्तलम्। चक्रञ्च विविधं प्रोक्तं कुर्य्यात्तेषां यथेप्सितम्"। स्वार्थे क तत्रार्थे त्रिका०।

नागर त्रि० नगरे भवः अण्। १विदग्धे २नगरोद्भवे च मेदि० स्त्रियां ङीप्। अगं राति रा-क न अगः नगशब्देन(सह सुपा)पा०स०। ३ईश्वरे पु०त्रिका०। ५नागरङ्गे (नारङ्गानेबु) जम्बीरभेदे पु०शब्दरत्ना०। ६गुण्ड्रां न० अमरः। ८सुस्तामेदे (नागरमुथा) न० ९रतिबन्धभेदे विश्वः। १०देशभेदे तद्देशीये ब्राह्मणभेदे नागराब्राह्मणाः सि०कौ० नागरखण्डशब्दे दृश्यम् तद्देशे प्रथम प्रचलिते १२अक्षरभेदे न० "वयस्या नागरासङ्गादङ्गानां हन्ति वेदनाम्" वैद्यकम् नगराय हितम् अण्। १३नगरहिते च "धनुर्वेदस्य सूत्रं वै यन्त्रसूत्रञ्च नागरम्" भा० म० ५अ० "यन्त्राण्याग्नेयौषधबलेन सीसकांस्यदण्डोलम्बेपकाणि लोहमयानि भाषायां नालशब्दाभिधेयानि तेषां सूत्रं सूचकं शास्त्रं नागरं नगरहितम्" नीलक० "यः पयस्तीरतिपरिमलोद्गारिभिर्नागरोणाम्" मेघ० १४पौराख्ये महायुद्धभेदे महायुद्धशब्दे २१२७पृ०दृश्यम्।

नागरक त्रि० नगरे भवः कुत्सितः प्रवीणो वा "नगरात् कुत्सनप्रावीण्ययोः" पा० वुञ्। कुत्सने १चौरे प्रवीणे २शिल्पिनि च "अकुत्सनादौ तु अणेव नागरा ब्राह्मणाः" सि०कौ० ३रतिबन्धभेदे "ऊरुमूलोपरि स्थित्वा योषिदूरुद्वयं रमेत्। ग्रीवां धृत्वा कराभ्याञ्च बन्धो नागरकोमतः" तल्लक्षणम् नागर+स्वार्थे क। ४नागरशब्दार्थे

नागरक्त न० नागरक्तं रक्तम् शोणितवर्णचूर्णम्। सिन्दूरे हेमच०। तस्य सीसकेन रञ्जितचूर्णरक्तवर्णत्वात् तथात्वम्

नागरखण्ड न० स्कन्दपुराणान्तर्गते स्वनामख्याते खण्डभेदे तत्प्रतिपाद्यविषयाय दृढबारदीये उक्ता यथा "अतः परं नागराख्यः खण्डः षष्ठोऽभिधीयते। लिङ्गोत्पत्तिसमाख्यानं हरिश्चन्द्रकथा शुभा। विश्वामित्रस्य माहात्म्यं त्रिशङ्कुस्वर्गतिस्तथा। हाटकेश्वरमाहात्म्यं हत्वासुरवधस्तथा। नागबिलं शङ्खतीर्थं अचलेश्वरवर्णनम्। चमत्कारपुराख्यानं चमत्कारकरं परम्। गयशीर्षं बालशाख्यं बालमण्डं मृगाह्वयम्। विष्णुपादञ्च गोकर्णं युगरूपं समाश्रयः। सिद्धेश्वरं नागसरः सप्तार्षेयं द्विजस्तकम्। भ्रूणगर्त्तं नलेशञ्च भैम्नं दुर्वैरमर्कजम्। शार्म्मिष्ठं सोमनाथञ्च दौर्गमार्जकेश्वरम्। जमदग्निवधाख्यानं नैःक्षत्रियकथानकम्। रामह्रदं नागपुरं जडलिङ्गञ्च यज्ञभूः। सुखीराटिलिकाकञ्च सतीपरिचयस्तथा। बालखिल्यञ्च यागेशं बालखिल्यञ्च गारुडम्। लक्ष्मीशापः सप्तविंशः सोमप्रासादमेव च। अम्बाद्वं पादुकाख्यम् आग्नेयं ब्रह्मकुण्डकम्। गोमुखं लोहयष्ट्याख्यं अजापालेश्वरी तथा। शानैश्चरं राजयापी रामेशो लक्ष्मणेश्वरः। कुशेशाख्यं सनेशाख्यं लिङ्गं सर्वोत्तमोत्तमम्। षष्टषष्टिसमाख्यानं दमयन्त्या स्त्रीजातकम्। ततोऽम्बा रेवती चात्र भट्टिकातीर्थसम्भवम्। सेमहूरी च केदारं शुक्लतीर्थं सुखारकम्। सत्यसन्धेश्वराख्यानं तथा कर्णोत्पला कथा। जटेश्वरं याज्ञवल्क्यं गौर्य्यं गाणेशमेव च। ततो वास्तुपदाख्यानम् अजामङ्गकथानकम्। सौभाग्यान्धुक शूलेशं धर्मराजकथानकम्। मिष्टाम्बदेश्वराख्यानं गाणपत्यत्रयं ततः। लावालिचरितञ्चैव मकरेशकथा ततः। कालेश्वर्यम्बकाख्यानं कुण्डमाण्डरसन्तथा। पुष्पादित्यं रोहिताश्वं नागरोत्पत्तिकीर्त्तनम्। भार्गवं चरितं चैव विश्वामित्रं ततः परम्। सारस्वतं पैप्पलादं कंसारीशञ्च पैटकम्। ब्रह्मणो यज्ञचरितं सावित्र्याख्यानसंयुतम्। रैवतं भर्तृयज्ञाख्यं शुक्लतीर्थनिरीक्षणम्। कौरवं हाटकेशाख्यं प्रभासक्षेत्रकत्रयम्। पौष्करं नैमिषं धार्म्मारण्यत्रितयं स्फुटम्। वाराणसी द्वारकाख्याऽवन्त्याख्येति पुरीत्रयम्। वृन्दावनं खाण्डवाख्यं सदैताख्यं वनत्रयम्। कल्पः शालस्तथा नन्दो ग्रामत्रयमनुत्तमम्। अग्निकुण्डपिटसंज्ञतीर्थत्रयसदा-